

КАКО СЕ ПИЈЕ СЛАТКИ КАКАО

Драгица Ужарева, *Небеска механика*, Народна библиотека „Стефан Прво-венчани“, Краљево 2025

Мада је небеска механика прихваћен назив за проучавање кретања небеских тела, он ипак у себи крије и оксиморон који се састоји у повезивању појмова механике као нечег предвидљивог, одредљивог и одређеног са небеским као носиоцем божанског. Најновија збирка песама Драгице Ужарева која се тако зове настоји да путем песме, као божанског дара, превазиђе оно што је најпредвидљивије у људској егзистенцији – смрт.

Прва песма „Пијанство“ је песма о стварању, света и песме, песме као света. Песникиња се одмах на почетку одлучује за дионизијску традицију, песму заноса и вина, насупрот аполонијској ученој поезији. Поред указивања на античку нит водиљу коју ће следити кроз целу збирку, Ужарева посеже и за библијском традицијом варирајући почетак Јеванђеља по Јовану: „У почетку беше реч“, који је већ вишезначан јер је „реч“ само приближни превод за „логос“. Тако су на почетку књиге почеци и основе наше западне културе, античка Грчка и Библија. Ауторки је ипак важан превод „логоса“ као „речи“ јер је реч и почетак песме. „У почетку беше љубав“, каже песникиња, али на њеном почетку био је стих, како се каже у другој строфи, стих је саздао њу а не она њега, чиме се опет приклања античкој идеји надахнутог песника (*poeta vates*) који је само медијум за више силе које из њега проговарају. „Пијанство“ има кружну композицију, као и цела књига, која се завршава песмом „Прибраност“, која је варијација уводних стихова. Оно што ове две песме разликује су околности у којима се одигравају – у уводној песми су то ноћ, садашње време, а у завршној отрежњујуће јутро и пасив путем којег се након пијанства песникиња прибире. На крају књиге свет је створен, „Одгонетнуте су свемира тајне / пресаздане истине“. Важан мотив обе песме је фрула, Дионисов инструмент. И „Пет лирских кругова“ Момчила Настасијевића почињу фрулом „што дах мој радосни / Жално у дољи разлеже“. Настасијевић инструменту придаје моћ преображаја, истовремено очувавајући оксиморон у овој песничкој слици – тј. форма је оно што песму сачињава али и утиче на њен почетни импулс. Ужарева свој дах омеђава, сапиње фрулом, удева га као коначу и иглу („Тај дах уденут у фрулу“), да би њиме запевала.

Друга песма, „Како се воли хлеб“, подсећа на народне посленичке песме. Као у песми „Наджјева се момак и девојка“, мушкарац и жена обављају исти посао – месе хлеб. И као што се у народној песми љубав не помиње али подразумева, а заједнички рад је нешто што их повезује,

изједначава (а једнакост је предуслов љубави), и у песми „Како се воли хлеб” рад који обављају је исти и притом нема речи о љубави, па се и изричито у последњим стиховима песме то и наглашава: „За све то време љубав / ниједно од њих не помиње”. Међутим, та реченица у два стиха није случајно пресечена баш након „За све то време љубав” – што значи да за све то време док месе хлеб љубав траје и тим њиховим радом – прављењем хране која има сакрални и истовремено значај основне намирнице, тј. нечега што је неизоставно и у физичком и у духовном животу. Детаљним описом тог процеса и разлика и сличности између његовог и њеног умећа у ствари се описује како се воли, како се песма и зове: како се воли – хлеб. А док се воли речи су сувишне, и зато ниједно од њих љубав и не помиње.

У првом циклусу књиге главни мотив је љубав, не тренутна страст него љубав која је већ неко време трајала и љубав у зрелим годинама која се више не ослања на слаткоречиве изливе осећања него на свакодневне гестове, свакодневни живот којим се подржава, као у песми о прављењу хлеба, али и издаје. У песми „Како се учи издаја” варира се значење хомонима „издаја”, па се тако издају и књиге и станови али и љубав и отаџбина, а на амбивалентно значење овог појма упућују први стихови песме у којима лекари издају рецепте за пилуле „које ће нам / продужити, можда скратити век”.

Важан мотив овог циклуса је и конач, тј. шивење или крпљење. „То мало конца – једина је веза између нас”, каже се у песми „Како се губе дугмад”, али конач се помиње у једној од најбољих песама збирке, „Како се пије слатки какао”, у којој „воле нам се у лавору вунене чарапе” док се њихови прсти преплићу у љубавном заносу али могу и да помрсе на чарапама конце. Лирски субјект је неуморна плетисанка која настоји да опарано ушије, покидану дугмад пришије, поцепану поставу закрпи, не само да би очувала љубав, која је као и све пропадљива у времену, него и због песме јер „Уосталом о новим јакнама / и срећним љубавима / песме се и не пишу” („Како се крпи јакна са бувљака”). Аутопоетичка песма „Како се ствара песма”, која сумира и окончава циклус „Песме главне”, осврће се и самим тим тумачи песму „Како се воли хлеб” јер „Песма се не пише, она се меси”. Као и у стиховима о хлебу, где се хлеб не меси него воли, овде се песма не пише – него меси, кува, поспрема, и производ је рада, искуства и љубави, а не произвољни хир пера.

У циклусу „Песме стрмоглавне” опевају се појединост (песма „Свлачење јелека”) или читава годишња доба (две песме о пролећу) који ремете ред – ионако само привремен и неодржив на дуже време. У песми „Свлачење јелека” жута цигла која искаче из црвеног здања је оно што ће спасти овај век, тј. оно што је изузетно и другачије, што изневерава очекивања, ново, вредност је која свакодневни живот чини бољим – индивидуализујући га, уздиже га над пуким трајањем.

Дионизијски мотив пијанства и песме као производа заноса који се провлачи кроз целу књигу истакнут је и у песми „Барбарина чаша“: „Најгорче вино у твом кристалу / питка је исповест, што живот / боји светлошћу“. Преображај, попут оног који код Настасијевића у „Фрули“ обавља фрула, овде се одиграва путем заноса који горко искуство олакшава, боји светлошћу и дарује му форму – као кристална чаша што вино уобличава и осветљава. Ова здравица велича не вино, не занос, него оно што тај занос, то вино преображава у форму песме односно кристалне чаше и зато песникиња чува чашу која због стопе подсећа на ногу „као што обогалени војник / Мајаковског чува своју јединицу ногу“. Чаша, песма као форма истовремено је замена за неки недостатак, неку убогост, а с друге стране чаша којом се наздравља и слави као што песма слави оно што опева постаје „јединица чаша! / Јер ти си чаша која пише!“. Изван ове чаше, свуда изван песме је хладно, тј. једино је песма која слави, наздравља животу прави живот, а све ван ње је кљасто и сирото.

И у овом циклусу песама љубав је једна од главних тема, али љубав као израз виталности (песма „Позне наранце“) или сигурности, једине луке у општој стрмоглавици и вртлогу које доноси пролеће, као у песми „Слутећи пролеће“, и због које „тако незлобиво, / тако питомо је јутро пред нама“. Свака песма овог циклуса садржи неку преокренуту, стрмоглављену слику. Понегде то доприноси комичном ефекту, као у песми „Савинданска идила“, у којој се људи на које се обрушио снег са грана претварају у сметове који ходају и псују „никада срођенији / с матерњем језиком / него у тај зимски час / блажене непогоде“. Ова песма супротна је песми Ивана В. Лалића „Никада самљи“, у којој се опева самоћа у лето „кад све је, мислиш, на дохвату“ док је песма Драгице Ужареве песма о зими која је, баш зато што се доживљава као неповољно годишње доба, време кад је човек себи и другима најближи због непогоде која га на то нагони. И док Борислав Радовић у песми „Зимска бајка“ пева о трагикомичном поверењу у одржање реда упркос зимском хаосу који га уништава, „Савинданска идила“ слави ремећење реда као радостан догађај који човека чини ближим самом себи, животнијим. Оно што свет чини богатијим није појавна стварност него начин на који га посматрамо. Лепота је у оку посматрача и у песми „Будно око ноћи“ – будно око ноћи за које најпре помислимо да је Месец у ствари је пука светлост уличне лампе. Протицање времена што разграђује све живо и створено зауздава се једино љубављу, у којој је једино доступна вечност („Пролеће над безданом“). „Тек када себе узмем у наручје, / схватим колико ми љубави недостаје“ („Фрагменти несанице“), примећује песникиња. Преображавајућа моћ песме присутна је и у завршним стиховима овог циклуса: „Пакао има мене / за своје уточиште“, „Пакао пева из мене“ („Распевани пакао“), али захваљујући тој песми „Глас се претвара / у ништа“, тј. опевано зло није више зло, песма поништава зло.

Циклус „Звездани скитачи” окупља песме о лутањима која махом имају почетке у реалним дестинацијама али су у ствари путовања у саму себе. Топоними су тек спољашњи окидач за повратак „пределима сеновите душе” („Лево од Сунца”). Истовремено, душа путује кроз различите егзистенције, час је шума, час птица, вук, мајка, отац и свој једини син, да би се цела сажела у капи росе која за собом не оставља „Ни тачку на кривуљи судбине” („Ни тачка”). На путу јој помажу и други људи, попут светионика у ноћи – светионици нису само помоћни оријентир него и блиске особе, па тако „Трећи ми дрема на јастуку. / Верујем да спава, / све док не откријем / да изнутра светли, / трајно гасећи мрак који у себи / још од постања носим” („Трећи светионик”). Лутање је у ствари заобилазни пут до раскршћа, одакле „свако креће сам / хитром ногом у своју смрт” („Путовање ка увиру ноћи”).

У циклусу „Исповести усамљеника” опеване су многе усамљеничке судбине, од усамљености песника („Балкон”), преко митске усамљености (Елпеноворе у песми „Одисејев сапутник”), до усамљености убице („Убица из Ханауа”). Кроз све те различите усамљености у ствари се пева о сопственој самоћи, којој је једино песма утук.

Песме се крећу од смрти до смрти, тј. од предака до потомака у потрази за сопственом смрћу у циклусу „Смрти, с поверењем”. Тако се у песми „Тачка” трага за тачком на телу коју кад човек додирне одмах умре: „Да ли то / спознају по цену смрти / иштемо, или тек тако, докони, / за смрт се распитујемо?” Жудња за смрћу јача је од страха.

Упркос времену које измиче („Васељенска библиотека”), песникиња настоји да успостави осетљиву равнотежу у истоименом циклусу. Смрти и нестајању супротставља се песмом „Светковина”, која истовремено слави отцепљење од света и љубав, ту „нестварну одредницу, / свечарски достојанствено / у весељу и здрављу / – све лошијем” („Светковина”), баш као у истоименој Пандуровићевој песми. И мада „ко још данас због љубави умире” („Смрт у Хамбургу”), песникиња и даље чува поверење „у руку која негује” као што зимски врапци певају упркос зими и недостатку хране, безбрижно и безазлено јер ће се већ наћи нека рука да их нахрани („Зимски врапци”). Песма је храна за сада и сутра, „а за вјеки векова неко други нека брине” („Хлеб Светог Јована”).

Мр Драгана М. ПОПОВИЋ
Народна библиотека Србије
draganapopovic2012@gmail.com